

Stille revolutie bij de Staatsveiligheid

De Staatsveiligheid is vaak te bescheiden over het menselijke kapitaal dat de inlichtingendienst in huis heeft, stellen Rik Coolsaet en Thomas Renard.

Rik Coolsaet en Thomas Renard

Wie? Emeritus hoogleraar (UGent); Docent aan het Vesalius College (VUB). Beiden verbonden aan het Egmont Instituut (Brussel)

Wat? De Staatsveiligheid moet directe bedreigingen aanpakken, maar ook nadenken over de lange termijn.

Voor het eerst in jaren verschijnt weer een publiek activiteitenverslag van de Staatsveiligheid, met een reeks van puntige analyses over dreigingen, gaande van jihadisme, over Russische en Chinese spionage, tot rechts en links extremisme. En – primeur in dit land – voor het eerst beschikt de Veiligheid van de Staat, zoals de dienst officieel heet, over [een eigen website](#).

Vergeleken met sommige buitenlandse inlichtingendiensten, zoals de Nederlandse AIVD, zijn dat heel bescheiden initiatieven. Maar de Belgische politieke cultuur kent geen traditie om het publieke debat te voeden met openbare documenten. Dat geldt trouwens voor alle ministeries, niet alleen voor onze geheime diensten. Analyses werden enkel gedeeld met een selecte groep bestemmelingen.

Door enkele kwalijke episodes in het verleden, zoals het neonazistische Westland New Post in de jaren 80, was de dienst als des doods dat informatie en analyses politiek misbruikt zouden worden. Lange tijd sleepte hij ook de kwalijke reputatie mee een staat in de staat te zijn én een bodemloos vat, waar andere diensten wel info aan mochten leveren, maar die zelf niets in retour gaf. Soeverein claimde de dienst dat het alleen hem toekwam om aan inlichtingenwerk te doen. Contacten met de pers waren uiteraard uit den boze.

Knowhow

België was het eerste land in de EU dat de uittocht van Belgische jongeren naar zowel Irak in 2003 als Syrië sinds 2012 detecteerde.

Die tijd is voorbij. Exact twintig jaar geleden kreeg de Staatsveiligheid voor het eerst een wettelijk kader. Dat moest niet alleen een einde maken aan de wat obscure en vooral ad-hocmanier van werken, maar ook aan het wantrouwen van de politieke wereld. Toen werd ook vastgelegd dat inlichtingenwerk een collectieve aanpak vergde en werden de eerste, moeizame, afspraken gemaakt met andere partners, zoals het gerecht, de politie en de militaire inlichtingendienst.

Recenter zijn de stappen naar grotere openheid tegenover de buitenwereld. De eerste publieke studies over economische spionage en proliferatie verschenen in 2010 en 2012. Vorig jaar publiceerde de dienst een nuchtere brochure over het salafisme. Een nieuwe brochure over spionage komt er binnenkort aan. De dienst wordt vandaag, meer dan ooit in zijn verleden, gevraagd om bedrijven te begeleiden in hun strijd tegen economische spionage en instant analyses af te leveren over complexe kwesties (zoals radicalisering en moskeeën).

'De analyse van het salafistische fenomeen en van de rol en invloed van de Grote Moskee in Brussel toont de dienst op zijn best.' ©pn

De buitenwereld doet soms wat laatdunkend over de knowhow van de Staatsveiligheid. Ook de dienst zelf is vaak te bescheiden over het menselijke kapitaal dat hij in huis heeft. Analyse zal altijd mensenwerk zijn en oppervlakkige rapporten met te snelle gevolgtrekkingen zijn er altijd geweest. Maar de afgelopen jaren heeft de dienst ook bewezen dat hij het kan. De eerste grondige analyses over het jihadisme door een inlichtingendienst zijn van de hand van de Nederlandse AIVD. Maar die haalde in die eerste jaren, rond 2002 en 2003, veel knowhow bij de Belgische collega's, die al langer dan zichzelf op dit thema werkten (en maar wat blij waren dat anderen die wilden oppikken). België was het eerste land in de EU dat de uittocht van Belgische jongeren naar zowel Irak in 2003 als Syrië sinds 2012 detecteerde, dankzij de combinatie van terreinkennis en informatie-uitwisseling tussen diensten. De analyse van het salafistische fenomeen en van de rol en invloed van de Grote Moskee in Brussel toot de dienst op zijn best: sceptisch over de waan van de dag en over de vaak simpele teneur van het publieke én politieke discours.

Strategische horizon

De Veiligheid van de Staat is een dienst van bescheiden omvang, zowat de helft kleiner dan in Denemarken, Spanje of Nederland. In de hoofdstad van Europa zijn zijn taken bovendien omvangrijker. Rekrutering is geen evidentie. Daardoor moet de dienst vaak jongleren met zijn prioriteiten. Dat houdt een risico in, want in de complexe wereld van vandaag worden verkeerd ingeschatte prioriteiten en scheve conclusies contant betaald. Los van de wettelijk vastgelegde opdrachten heeft een inlichtingendienst dus een strategische horizon nodig, waarop hij zich richt en waarin de vaak veranderende punctuele prioriteiten in evenwicht worden gehouden. Simpel geformuleerd: meer dan in het verleden heeft een inlichtingendienst vandaag behoefte aan langetermijndenken om toekomstige dreigingen tijdig te detecteren.

Dat besef is wel degelijk aanwezig bij de Staatsveiligheid, maar blijft moeilijk om te organiseren. Het is gemakkelijker een algemene analyse te maken dan er operationele conclusies aan te verbinden. Academisch onderzoek werkt vaak op de middellange termijn, terwijl een inlichtingendienst, zeker vandaag, op korte termijn operationele info moet kunnen afleveren. Beide hebben echter complementaire netwerken en - samenwerking ligt in de lijn van openheid die de Veiligheid van de Staat is gaan nastreven. Maar, vooral, de symbiose tussen beide soorten knowhow is vitaal, voor de academische wereld als een realitycheck en voor een inlichtingendienst om bij te blijven in een wereld waar bondgenoten niet altijd bondgenoten zijn, tegenstanders soms ook partners én om niet verrast te zijn als jarenlang onderhuids opgekropte spanningen plotseling tot ontlading komen.